

Η δυσκαμψία των σχέσεων αμήχανου και ακτίστου κάλλους (Σπουδή στο Γέρ. Ιωσήφ τον Ησυχαστή)

/ [Πεμπτουσία](#)

4. Το φιλοσοφικό κάλλος

4.1. Η δυσκαμψία των σχέσεων αμήχανου και ακτίστου κάλλους

Δεν έχει επιχειρηθεί μέχρι τούδε αντιπαραβολή αμήχανου και ακτίστου κάλλους. Αυτό οφείλεται, εκτός των άλλων, και στο γεγονός ότι ο ησυχασμός συχνά μέμφεται, υποψιάζεται ή και απορρίπτει τη φιλοσοφία, ενώ αυτή συνήθως ονειδίζει ή παραθεωρεί τον ησυχασμό. Πολλοί φιλόσοφοι, εξάλλου, διαπνέονται από ένα έμμοно και ακραίο αντιμοναχικό βίωμα, που αγγίζει τα όρια μνησικακίας και νοσηρής αντιθρησκευτικότητας, ενώ ορισμένοι ησυχαστές δαιμονοποιούν τους φιλοσόφους. Το πρόβλημα είναι ότι και οι δύο πλευρές με τέτοιες σπασμωδικές συμπεριφορές επηρεάζουν ανθρώπους, οι οποίοι δεν διαθέτουν πάντοτε τις αναγκαίες κριτικές αντιστάσεις. Η νήψη, η ηπιότερη ίσως υπαρξιακή κατάσταση, προκαλεί στους φιλοσόφους ναυτία.

Ταπείνωση (τρόπος του ζην, που μπορεί να προλάβει αδυσώπητα αγχωτικά προβλήματα) και μετάνοια εκλαμβάνονται ως αλλότριες και συντηρητικές έννοιες. Και από την άλλη πλευρά, συχνά η φαινομενολογία καταχωρείται από τους θεολόγους στις υπονομευτικές για την Αλήθεια «σχολές». Πως θα συντήξεις με τέτοια δεδομένα άκτιστο και αμήχανο κάλλος;

Μετά τον Πλάτωνα και μέχρι τον «κοσμοποιό θεό» του νεοπλατωνικού φιλοσόφου Δαμάσκιου (5^{ος}-6ος μ.Χ. αιώνας), όταν η μεταχριστιανική φιλοσοφία κατέβαλε προσπάθειες να αναβιώσει την αρχαία ελληνική, δεν υπήρξε ουσιαστική διαπραγμάτευση του αμήχανου κάλλους. Στη συνέχεια ο όρος εξαφανίζεται από το προσκήνιο, γίνονται ελάχιστοι μόνον υπομνηματισμοί. Αλλά η συζήτηση περί του κάλλους, εν γένει, δεν έπαψε ποτέ (Πελεγρίνης 1977.-Μαρκοπούλου 2012^{α-β}).

Ο Δαμάσκιος είδε τον Θεό ως «δυναμοκρατική κατάσταση», που καταπιάνεται με την αρμονική διακόσμηση της ύλης, την καθιστά έργο κάλλους και αυτό με τη σειρά του «ερεθίζει αισθητικά την ανθρώπινη συνείδηση» και την προκαλεί, ώστε να προβεί σε αξιολογικές αποτιμήσεις (Τερέζης 1993,363). Αυτή η αναμφίβολα δύσκαμπτη και πολωτική θεώρηση υποπίπτει σε ασύμβατες με την ησυχαστική εμπειρία αφαιρέσεις. Σε καθηλώνει στην αποδοχή μόνον του κάλλους των πραγμάτων και υποκαθιστά το Πρόσωπο του Θεού με μια «κατάσταση».

4.2. Ο Πλάτων: αμήχανο-αθάνατο κάλλος

Θα παραπέμψουμε εδώ στην Πολιτεία του Πλάτωνα, ήτοι στον γεννήτορα του όρου αμήχανο κάλλος, προκειμένου να εντοπίσουμε τις υπόρρητες διαδρομές του μέχρι τον ησυχασμό.

«Οι οφθαλμοί, είπα εγώ, δεν ηξαίρεις ότι, όταν πια κανείς δεν τους κατευθύνει επάνω στα πράγματα ώτινων τα χρώματα τα χτυπά φως της ημέρας αλλά η αστροφεγγιά της νύχτας, χάνουν την ξαστεράδα τους και δείχνονται σχεδόν τυφλοί, ωσάν να μην υπήρχε μέσα τους καθαρή όψη; Αυτό πολύ καλά, είπε, το ξαίρω. Όταν όμως, θαρρώ, τους κατευθύνει επάνω σε πράγματα φωτισμένα από ολόλαμπρον ήλιο, βλέπουν ξεκάθαρα, και τα ίδια αυτά μάτια δείχνονται πως έχουν μέσα τους καθαρή όψη. Τι άλλο ημπορεί να συμβαίνει αν όχι αυτό;

Έτσι λοιπόν βάλε με το νου σου τώρα ότι και με την ψυχή συμβαίνει το ακόλουθο' όταν στηρίξει τα μάτια της εκεί όπου είναι απλωμένη η λάμψη της αλήθειας και του όντος, τότε με μιας το αντιλαμβάνεται, το γνωρίζει και δείχνεται πως έχει νου' όταν όμως η ματιά της πέση επάνω στην περιοχή που είναι ανακατωμένη με το σκότος στο γεννώμενο και αφανιζόμενο, τότε μπλέχεται σε δοξασίες και δείχνεται μυωπική, φέρνει άνω κάτω τις δοξασίες και μοιάζει με ον που δεν έχει νου.

Έτσι βέβαια μοιάζει. Αυτό λοιπόν που παρέχει στα γνωσκόμενα την αλήθεια και δίνει στον γινώσκοντα τη δύναμη της γνώσης πρέπει να ειπής πως είναι η ιδέα του αγαθού' και βάλε με το νου σου πως αυτό είναι η αιτία της επιστήμης και της αλήθειας στη μορφή που μας την παρουσιάζει η γνώση και ότι παρ' όλο που και οι δύο τους, τόσο η γνώση όσο και η αλήθεια, εμφανίζουν υπερβολική ωραιότητα, αν αυτό το θεωρήσης ξεχωριστό από τούτες και ακόμη εμορφότερο, θα είναι η σκέψη σου σωστή' και όπως σ' εκείνη την περιοχή του φωτός και την όψη είναι σωστό να τα θεωρούμε ηλιοειδή, δεν έχουμε όμως δικαίωμα να τα ταυτίζωμε με τον ήλιο, έτσι και στη νοητή περιοχή δεν κάνομε λάθος όταν και τα δύο τα θεωρούμε αγαθοειδή, είναι όμως λάθος να τα ταυτίζομε οποιοδήποτε τα δύο τους με το αγαθό' απεναντίας ας πρέπει μια μεγαλύτερη τιμή να λαχαίνη στην έξη του αγαθού.

Μιλείς, είπε, για **ένα κάλλος που ρίχνει το νου σε αμηχανία**, ενώ παρέχει την επιστήμη και την αλήθεια, στέκει κατά το κάλλος ψηλότερα από τούτες.....ενώ το αγαθό δεν είναι ουσία, αλλά κρατεί μια υπεροχώτερη θέση και κατά την τάξη της πρωταρχικότητας και κατά τη δύναμη, τοποθετημένο ακόμη «επέκεινα» από την ουσία» (Πολιτεία 508c-509b) (Γεωργούλης 207 κ.εξ).

Ενδιαφέρουσα και λίαν διαφωτιστική είναι μία συγκεκριαλιωτική των ανωτέρω πλατωνικών απόψεων θέση του Α. Μάρκου, η οποία λαμπικάρει την πλατωνική άποψη: «Αυτή η ιδέα του αγαθού η οποία διέπει τα πάντα, ενώ η ίδια είναι πέραν και πάνω από τα πάντα, αποτελεί, κατά τον Πλάτωνα, το «αμήχανον κάλλος» (ό.π.α.). Τούτο όμως σημαίνει, αίφνης, ότι το αμήχανον κάλλος ταυτίζεται με την ιδέα του αγαθού. Διευκρινίζει επίσης ο Μάρκος, ότι ο Πλάτων στον «Φαίδρο» σημειώνει: «Κάλλος δε τότε ήν ιδείν λαμπρόν, ότε συν ευδαίμονι χορώ μακαρίαν όψιν τε και θέαν επόμενοι».Αλλά και στην Πολιτεία γίνεται αναφορά στις ψυχές, που ήρθαν από τον ουρανό: «ευπαθείας διηγείσθαι και θέας αμηχάνου το κάλλος».

Αξιοσημείωτη είναι και η παραπομπή του ιδίου στο «Συμπόσιο»: «αξίζει να ζει κανείς με τη θέα αυτού του απολύτου κάλλους»(Μάρκος ό.π.α.,6).Το κάλλος της ψυχής, αλλά και το κάλλος της φύσης και των πραγμάτων αντλείται από αυτό το υπερβατικό αμήχανο και ανώτερο κάλλος(ό.π.α.).

Αμήχανον κάλλος διαθέτει, συνεπώς, μόνον η ιδέα του αγαθού. Αυτή έχει μιαν άφατη ομορφιά, ένα αμήχανον κάλλος, το οποίο εκπορεύεται αποκλειστικώς από αυτή, ρίχνει το νου σε αμηχανία και. ενώ παρέχει την επιστήμη και την αλήθεια, υπερέχει και των δύο, είναι ωραιότερο και τιμιότερο από αυτές (Πολιτεία 509^α-Θεοδωρακόπουλος 1975, τομ.Γ',399.- Μάρκος 2000). Αλλά και η αρετή συνίσταται από κάλλος και αρμονία, οπότε το κάλλος, υποτάσσεται στην καλοσύνη και στο ηθικό μέγεθος.

Ο Πλάτων διακρίνει αισθητικό, ψυχικό και νοητικό κάλλος, το διαπραγματεύεται δε στους διαλόγους «Συμπόσιο», «Φαίδρο» και «Φίληβο»(Θεοδωρακόπουλος ό.π.α.,396.-Μάρκος ό.π.α.-Μαρκοπούλου 2012,73 κ.εξ.). Το αισθητικό κάλλος προκαλεί αισθητική απόλαυση λόγω μεθέξεως στο Αυτοκαλόν (ό.π.α., 75). Αλλά εδώ θα εστιάσουμε αρχικώς στις απόψεις του περί ψυχικού κάλλους, για να οδηγηθούμε στη συνέχεια και στο νοητικό, το οποίο ιδιαιτέρως αναδεικνύει, όπως θα δούμε, ο Πλωτίνος. Και τούτο για να φανεί στα επόμενα κεφάλαια της εργασίας μας και η διολίσθηση του Χριστιανισμού στον πλατωνισμό, στην θρησκευτική αποσωμάτωση, που είναι μια καθαρώς αντιορθόδοξη στάση, αφού χάνεται συχνά από τα μάτια μας το Πρόσωπο του Χριστού, ενώ από την αποθέωση του κάλλους των ηθών εδραιώνεται ο γνωστός ηθικισμός.

[Συνεχίζεται]